

УДК: 551.5 (075.8)

Г. В. ТИТЕНКО, канд. геогр. наук, доц. **Д. О. ЛІСОВЕНКО**

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

майдан Свободи, 6, 61022, Харків, Україна

e-mail: titenko555@gmail.com daria.lisovenko@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ ТА МІСЦЕ ГРОМАДСЬКИХ ПРИРОДООХОРОННИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Мета. Дослідити довіру українського суспільства до громадських природоохоронних організацій. **Методи.** Формалізоване інтерв'ю, статистична обробка масиву соціологічних даних. **Результати.** Респонденти в більшій мірі схильні довіряти інформації про стан довкілля від природоохоронних організацій ніж інформації від органів місцевої влади. **Висновки.** Нагальною потребою є поширення інформації про довкілля серед українського суспільства.

Ключові слова: громадські природоохоронні організації, екологічний рух, «зелений» рух

Titenko A. V., Lisovenko D. A.

V. N. Karazin Kharkiv National University

FEATURES OF ENVIRONMENTAL NGO'S IN UKRAINIAN SOCIETY

Purpose. Investigate public confidence to environmental NGOs in Ukraine. **Methods.** Formalized interview, processing of sociological data. **Results.** The respondents trust environmental information from environmental NGOs more than information from local authorities. **Conclusions.** The urgent need is to spread information about the environment within Ukrainian society.

Keywords: environmental movement, environmental NGO's, green force

Титенко А. В., Лисовенко Д. А.

Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина

ОСОБЕННОСТИ И МЕСТО ОБЩЕСТВЕННЫХ ПРИРОДООХРАННЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ В УКРАИНСКОМ ОБЩЕСТВЕ

Цель. Исследовать доверие украинского общества к общественным природоохранным организациям. **Методы.** Формализованное интервью, статистическая обработка массива социологических данных. **Результаты.** Респонденты в большей степени склонны доверять информации о состоянии окружающей среды от природоохранных организаций чем информации от органов местной власти. **Выводы.** Необходимо проводить распространение информации об окружающей среде в украинском обществе.

Ключевые слова: общественные природоохранные организации, экологическое движение, «зеленое» движение

Вступ

У XXI столітті екологізація людської діяльності стала не тільки гаслом, а й сенсом сучасної доби, оскільки від її успішної реалізації багато в чому залежить не лише сталий, збалансований розвиток людства, а й, можливо, саме його подальше існування. Однак однією з ключових проблем сьогодення є втілення екологічно-сприятливого способу життя від рівня індивіда до рівня міжнародної спільноти. Важливе місце в цьому процесі посідають громадські природоохоронні організації.

Громадські природоохоронні організації в багатьох країнах відіграють значну роль у житті суспільства: вони відображу-

ють громадську природоохоронну активність, вносять певні екологічні інновації в повсякденне життя, навіть впливають на політичні рішення.

Слід сказати, що вивчення особливостей і місця природоохоронних організацій в українському суспільстві дозволить краще зрозуміти не лише напрями та результати їх діяльності, а й рівень довіри населення до них, аспекти екологічної свідомості українців. Наразі, в період активної трансформації українського суспільства та загострення екологічних проблем, актуальним є вивчення особливостей та місця «зеленого» руху в контексті цих змін.

Методика. Об'єктом дослідження є українське суспільство. Предмет – громад-

ські природоохоронні організації. В ході роботи були використані кількісні методи збору та аналізу емпіричної соціологічної

інформації, а саме – анкетування та обробка отриманого масиву даних в програмному пакеті OSA.

Результати та обговорення

Екологічний рух, складовою частиною якого є громадські природоохоронні організації, доцільно розглядати в контексті соціальних рухів як таких. Ентоні Гідденс визначає їх як колективну спробу реалізувати загальні інтереси або домогтися загальної мети шляхом певної колективної дії поза рамками існуючих інституцій [1]. Для досягнення поставлених задач було проведено дослідження ставлення до природоохоронних організацій населення м. Дергачі. Місце проведення дослідження було обрано не випадково, оскільки на його території розташований полігон твердих побутових відходів (ТПВ) – основний полігон міста Харкова. Неодноразово у ЗМІ фіксувалися невдоволення населення міста з приводу наявності цього небезпечного об'єкту на території їх проживання. Місцеві мешканці селища Нові Дергачі зазначають, що вода,

яка у них є в колонках і колодязях, непридатна для пиття [2]. Тому, логічно припустити, що мешканці Дергачів з підвищеною увагою ставляться до екологічного стану компонентів навколишнього середовища: води, ґрунтів, повітря і до діяльності природоохоронних організацій. В ході проведення формалізованого інтерв'ю було опитано 400 респондентів згідно статевої та вікової квоти протягом 19-26 березня 2016 року. Задля оцінки рівня довіри до громадських природоохоронних організацій було взято нагальне питання міста Дергачі, а саме – інформація про якість питної води.

Як відомо, однією з функцій громадських природоохоронних організацій є поширення інформації про стан довкілля. Як видно з рисунку 1, респонденти схильні вважати таку інформацію правдивою, якщо вона, в першу чергу йде з органів державної

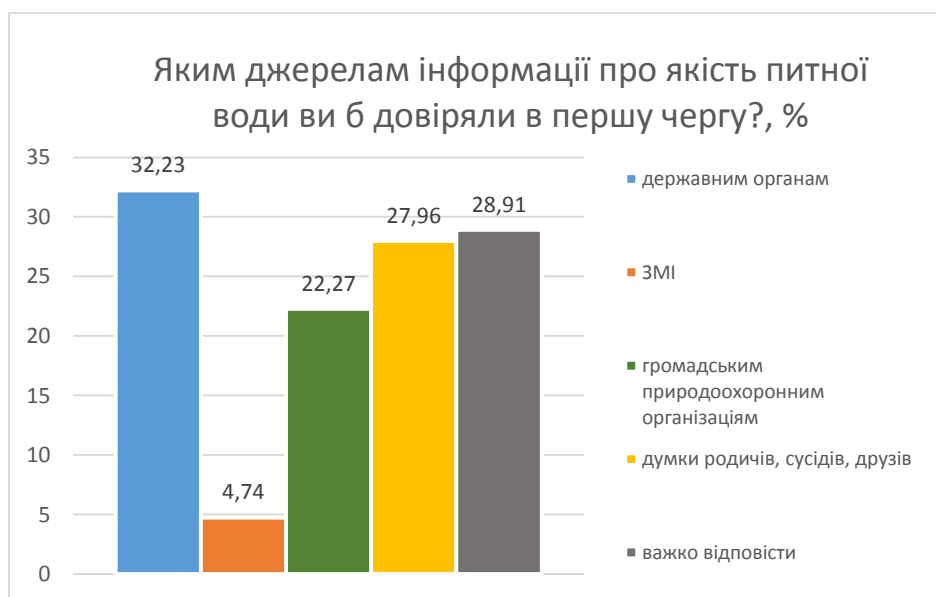

Рис. 1 – Довіра жителів м. Дергачі до різних джерел інформації

влади (32%). Більше чверті опитаних схильні довіряти думці родичів, друзів або сусідів (28%), 22% жителів висловили довіру до природоохоронних організацій. Майже третина респондентів утрималася від відповіді. Найменший рівень довіри до ЗМІ – близько 5%. Якщо казати про віковий розподіл, то природоохоронним організаціям

більше схильні довіряти населення вікової категорії від 26 до 40 років (40%), державним органам – люди старші 55 років, думці родичів, друзів – молодь (18-25 років), та населення від 41 до 54 років.

Цікавим є відповіді респондентів на наступне питання. Згідно опитування, інформація про якість питної води, що подається

ся органами влади викликає містян більший рівень недовіри, ніж та ж сама інформація від природоохоронних організацій. Середня оцінка довіри до органів державної влади складає 2,6, а до природоохоронних організацій – 3,2.

Дані результати свідчать, що містяни Дергачів в основному довіряють інформації про стан довкілля, отриманої з природоохоронних організацій, а от баланс довіри до державних органів влади більш вичерпаний, респонденти ставляться до них з підозрою.

До того ж, більшість опитаних вважає за необхідне інформування населення про якість питної води природоохоронними організаціями (76%).

Якщо казати про можливі причини недовіри до природоохоронних організацій, то більшість респондентів відповіли, що це відсутність результатів їх діяльності (табл. 1). Більше чверті опитаних вважають, що такою причиною може бути «штучний»

Таблиця 1

Причини недовіри до природоохоронних організацій

Чим може бути викликана недовіра до природоохоронних організацій?	%
Недостатня обізнаність її членів в сфері природничих наук	6,51
Фінансування цих організацій зацікавленими особами	26,51
Охорона природи - не першочергова задача в державі	12,09
Радикальні настрої природоохоронних організацій	0,93
Не бачу результатів їх діяльності	42,79
Важко сказати	30,7

генезис цих організацій, тобто те, що вони працюють на певних зацікавлених в тому осіб. Деякі жителі вважають охорону природи не нагальною проблемою в державі, тому не бачать сенсу в діяльності цих організацій. Важливо відмітити, що майже третина респондентів утрималася від відповіді на це питання.

Якщо говорити про оцінку функцій природоохоронних організацій (табл. 2), то можна відмітити, що пріоритетними на думку респондентів є інформування органів влади та населення про екологічні проблеми. Інші функції мають приблизно однакове значення для респондентів.

Таблиця 2

Розподіл функцій природоохоронних організацій

Чим повинні, на Вашу думку, займатись природоохоронні організації?	%
Інформувати органи влади про екологічні проблеми	53,92
Інформувати органи влади про екологічні проблеми	47,93
Влаштувати заходи з прибирання території	34,56
Проводити самостійні дослідження якості води, повітря, ґрунту і т.п.	30,41
Проводити екологічні акції з метою пошквалювання уваги до екологічних проблем	30,88
Проводити науково-просвітницьку діяльність у школах	29,49
Проводити громадський контроль за слідуванням природоохоронного законодавства	24,88
Важко сказати	23,04

Майже чверть утрималася від відповіді. Не дивно, що більшість опитаних не бачать відчутних результатів діяльності громадських природоохоронних організацій, оскільки, за даними Дергачівської районної державної адміністрації, в Дергачівському районі не зареєстровано жодної

громадської організації екологічного характеру [3]. Ця інформація теж є досить показовою, оскільки в місті, де гостро стоїть проблема забруднення компонентів навколишнього середовища небезпечними речовинами з полігону твердих побутових від-

ходів, містяни не об'єднались до спільного донесення і вирішення цієї проблеми.

На шляху до розуміння причин отриманих даних з опитування слід відзначити особливості ціннісних орієнтацій українського суспільства. Саме процес зміни ціннісних орієнтацій, який названий Р. Інглехартом культурним зрушенням від матеріалізму до постматеріалізму [4], є соціокультурним контекстом зростання рівня екологічної свідомості населення та залучення їх до екологічних ініціатив. Йдеться про два «ідеальні» типи ціннісних орієнтацій, які знаходять своє відображення у протилежних системах пріоритетів: індивідуальних життєвих цінностях та/або суспільних цілях, що розглядаються як першочергові. Відповідно до цієї типологізації матеріалісти (індустріальний тип) насамперед піклуються про забезпечення економічного розвитку своєї країни, про безпеку власної сім'ї і держави, збереження матеріального добробуту. Що ж до постматеріалістів (постіндустріальний тип), то вони, навпаки, наголошують на вагомості цілей, які не мають безпосереднього матеріального відбиття: пріоритет забезпечення умов для самовираження і самовизначення людини як особистості, як збереження свободи слова та захисту навколишнього природного середовища [5].

Центр соціальних та маркетингових досліджень «СОЦИС» у 2015 році проводив вивчення ціннісних орієнтацій українців за провідними міжнародними методиками Шварца та Інглехарта. Дослідження показало, що першочерговими цінностями для українців – є матеріальні цінності. Але українське суспільство, mimo війни і кризи, і далі демонструє потенціал до змін в бік постматеріальних цінностей. Аналіз опитування показує потенційних агентів змін. Ними є молодь, середній клас та мешканці великих міст. Чим більшим розмір міста, чим вищим є рівень освіти, чим люди молодші та чим краще матеріальне становище респондента, тим більше вони тяжіють до цінностей самовираження. Однак цінності виживання залишаються досить стійкими і характерні для більшості суспільства. Хоча цей висновок на загал був очікуваним, його, однак, варто повторити і ствердити, оскільки він ґрунтується не на суб'єктивних даних, а на даних опитування [6].

Таким чином, суб'єктивна оцінка екологічного стану території, в тому числі, питної води, а також стурбованість цими питаннями залежить від типу суспільства залежно від його ціннісних орієнтацій. Хоча, згідно досліджень СОЦИС, українське суспільство є амальгамою традиційного, індустріального та постіндустріального суспільства з кількісним переважанням перших двох категорій, можна прослідкувати зростання чисельності групи постматеріалістів. Її представники і є потенційними прихильниками екологічних ініціатив, а отже і групою стурбованих щодо стану навколишнього природного середовища.

В ході дослідження було встановлено, що система розповсюдження інформації про стан НПС в Україні має ряд недоліків. Можна відмітити основну проблему інформування про стан довкілля – недонесення інформації безпосередньо до споживача.

Іншою проблемою є особливості екологічної свідомості групи громадян, яка характеризується необізнаністю з екологічних питань, що викликає нерозуміння та байдужість до природоохоронних ініціатив та екологічної інформації. Наявність такої групи людей виявляється в результатах дослідження.

Для того, щоб наблизитися до вирішення вказаних проблем, необхідно діяти одночасно з декількох стартових позицій.

В першу чергу мова йде про екологічне виховання та освіту, якою має бути пронизана загальна програма освіти всіх рівнів. Люди повинні розуміти цінність екологічної інформації, орієнтуватися в базових екологічних поняттях. До того ж, екологічне виховання і освіта є складовими частинами стійкого розвитку, яке є одним з принципів управління місцевого розвитку в цілому [7].

Інший вектор – створення певного open-source, який би забезпечував доступ до екологічної інформації звичайному громадянину країни через мережу Інтернет. Цей ресурс має за мету інформування щодо результатів моніторингу територій різними інституціями: державними органами, природоохоронними громадськими організаціями. Такий ресурс надасть нові можливості звичайному громадянину. Звичайно, необхідно певним чином популяризувати це джерело, щоб громадськість знала про свої

можливості доступу до інформації екологічного характеру.

Висновки

Рівень довіри до громадських природоохоронних організацій щодо інформації про стан довкілля перевищує рівень довіри до місцевих органів влади. Можливу недовіру до громадських екологічних організацій громадяни пояснюють відсутністю результатів їх діяльності та можливе їх фінансування зацікавленими особами. Зафіксовані в ході соціологічного дослідження особливості можна пояснити пріоритетом цінностей, що характерні для українського суспільства, а саме – безпека, благополуччя сім'ї, економічне зростання країни. Одно-

часно з цим, зафіксована тенденція до зростання ваги постматеріальних цінностей, що може стати передумовою до змін в екологічній свідомості населення. Основним недоліком екологічного інформування в Україні є його фрагментарність та недонесення інформації безпосередньо до споживача. Для того, щоб наблизитися до вирішення вказаних проблем, необхідно провести ряд змін в системі екологічного виховання та освіти, а також в екологічному інформуванні в цілому.

Література

1. Гидденс Э. Социология. — М.: Эдиториал УРСС, 1999. — 704 с.
2. Некос А. Н. До питання екологічної небезпеки полігонів ТПВ для компонентів геосистем [Електронний ресурс] / А. Н. Некос, Ю. В. Буц — Режим доступу до ресурсу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pbgo_2012_16_9
3. Паспорт Дергачівського району за 2016 рік [Електронний ресурс] // Дергачівська районна державна адміністрація – Режим доступу до ресурсу: http://dergachirda.gov.ua/page_172823
4. Inglehart R. The Silent Revolution: Changing Values and Political Styles among Western Publics. — Princeton: Princeton University Press, 1977.

5. Стегній О. Г. Екологічний рух в Україні: соціологічний аналіз / О. Г. Стегній. – Київ: КМ Академія, 2001. – 243 с.

6. Цінності українців pro et Contra реформ в Україні. [Електронний ресурс] // СОЦИС. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.socis.kiev.ua/ua/press/tsinnosti-ukrajintiv-pro-et-contra-reform-v-ukrajini.html>.

7. Стратегія розвитку Харківської області на період до 2020 року [Електронний ресурс]. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://old.kharkivoda.gov.ua/documents/16203/1088.pdf>.

Надійшла до редколегії 30.05.2016